

چالش‌های فناوری و
دانش آموزان دوره‌ی
متوسطه و نحوه‌ی
ببرخورد با آن

نریمان رضایی نسب*

مقدمه

در شرایط اجتماعی و فرهنگی حال حاضر، تعلیم و تربیت دینی دستخوش تغییر و تحولات بسیاری شده و در حال گذر از مسیرهای پریچ و خم زیادی است. در عصر حاضر که نزدیکی و درهم آمیختگی فرهنگ‌ها و آداب و رسوم ملت‌های گوناگون با باورها و اعتقادات متفاوت به طور وسیع در حال شکل‌گیری است، تدوین و تعیین هدف و اولویت‌های تعلیم و تربیت دینی به تفکر و تحقیق همه‌جانبه نیازمند است. از آن‌جا که مهم‌ترین بخش فرهنگی هر جامعه نظام تعلیم و تربیت آن است، ترجیح دارد که تعلیم و تربیت نیز دوش به دوش مسائل موردنیاز و مبتلا به جامعه‌ی جوانان، حرکتی سریع و همه‌جانبه را دنبال کند، مسائلی که روز به روز نیاز به درک و پی‌بردن به عمق آن‌ها در حیطه‌ی نظام تعلیم و تربیت دینی بیشتر احساس می‌شود. خوش‌بختانه در چند سال اخیر، برنامه‌ی تعلیم و تربیت دینی تحول اساسی یافته و در هماهنگی و همراهی عوامل مؤثر در تعلیم و تربیت، گام‌های مؤثری برداشته شده است. به علاوه، برنامه‌ی درسی و محتوای این بخش بسیار غنی‌تر و متناسب‌تر تنظیم شده و با محور قرار دادن قرآن، زمینه‌ی آشنایی بیشتر با قرآن و توانایی درک معنای آن فراهم آمده است. با وجود این، اشکالات اندکی نیز به چشم می‌خورد که نوشته‌ی حاضر سعی دارد، نگاهی هرچند گذرا و ناقص، اما مفید، به گوشه‌ای از این اشکالات بیندازد. امید می‌رود مورد عنایت صاحبان اندیشه و نظر واقع شود.

طرح مسئله

با نگاهی ژرف به کتب دین و زندگی دوره‌ی متوسطه باید انصاف داد که بسیار سنجیده و متناسب با نیازها، مخاطبان خود را آماده‌ی آشنایی بیش از پیش با مفاهیم دینی کرده است. اما از آن‌جا که یکی از اهداف تغییر و تحول جدید، تقویت روحیه‌ی غیب‌باوری در دانش‌آموزان است، جای طرح این سؤال وجود دارد که:

۱. آیا در تقویت غیب‌باوری موفقیت حاصل شده است؟
۲. آیا توان عمق بخشیدن به آگاهی و باور به مسائل غیبی و غیرمحسوس در تغییر جدید وجود دارد؟
۳. آیا غیب‌باوری صحیح و معقول به دور از خرافه در اندیشه و نگرش دانش‌آموزان که باید از محورهای عمده و اصلی آموزش دینی قرار بگیرد، ایجاد شده است؟

هدف

حال با وجود طرح این مسئله و با هدف واقف کردن مسئولان «شورای برنامه‌ریزی تألیف کتب درسی» به خلأ چشم‌گیر مسائل اصلی و فرعی پیرامون امور غیبی بر آن شدیم تا با یک نمونه‌گیری کوچک، میزان این خلأ را به صورت مستند مکتوب نشان دهیم.

روش تحقیق و روند کار

برای رسیدن به جواب سؤالات طرح شده، روش کار را به صورت میدانی و بدین ترتیب دنبال کردیم که ابتدا کتب درسی را به صورت دقیق مورد مطالعه قرار داده و متوجه خلأهایی در این زمینه شدیم. یکی از خلأهای موجود، نبود اطلاعات کافی برای تقویت باور به غیب و امور نامحسوس در دانش‌آموزان بود. هرچند که در کتب فعلی به اثبات برخی از این امور مانند معاد به صورت کامل پرداخته شده و موفقیت‌آمیز هم است، اما ویژگی‌ها و کم و کیف امور غیبی چون معاد، برزخ، قیامت، روح، فرشته، شیطان و وحی هیچ‌گونه اطلاع و آگاهی مفید حتی تحت عنوان؛ «برای مطالعه» به دانش‌آموزان ارائه نشده است که به نوبه‌ی خود تأثیر بسیاری در کاهش پذیرش قلبی و قطعی این امور دارد. بنابراین تصمیم گرفتیم که مطمئن شویم آیا دانش‌آموزان نیز متوجه خلأ موجود هستند یا نه. به همین منظور از یک آموزشگاه ۴۰۰

دانش آموزی خواستیم، از میان آن دسته از مفاهیم دینی که ذهنشان کمتر با آن‌ها آشناست، سؤال مطرح کنند.

پس از جمع آوری سؤالات مطرح شده، آن‌ها را با توجه به تناسب موضوع به صورت زیر دسته‌بندی کردیم:

الف) توحید: شامل ذات و صفات خداوند، کیفیت نظارت و اداره جهان توسط خداوند، قضا و قدر الهی و...

ب) معاد: شامل مرگ، قیامت، برزخ، جهنم، ...

ج) نبوت: شامل معجزات پیامبران، امتحان پیامبران، تفاوت پیامبران با یکدیگر و...

چ) امامت و خلافت

ح) امور نامحسوس: شامل شیطان، جن، فرشته، روح، بهشت، وحی، امام زمان و...

خ) پیرامون انسان: شامل چگونگی خلقت آدم(ع)، ارزش انسان، اختیار و انتخاب در انسان و...

د) ادیان الهی: شامل اسلام، مسیحیت، یهود و زرتشتی، و نیز اختلاف ادیان و...

ذ) قرآن: شامل کیفیت نزول، چگونگی جمع آوری آن، و...

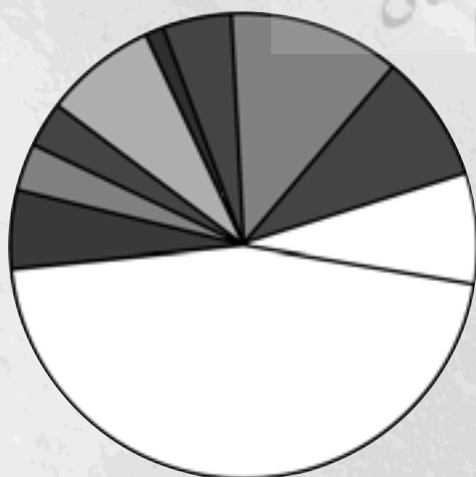
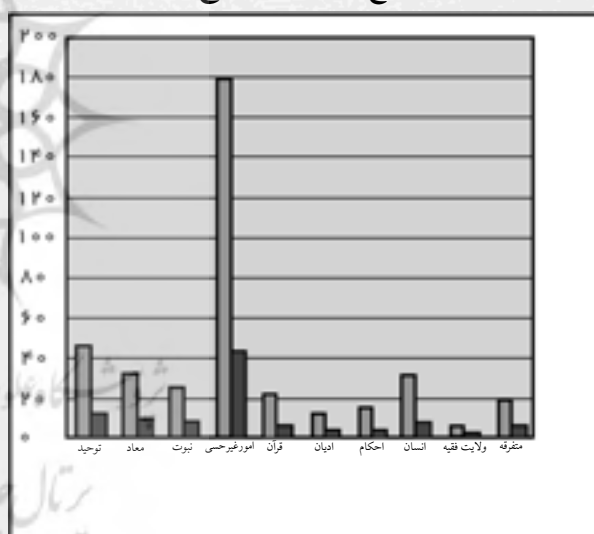
ر) ولایت فقیه

ز) احکام

س) متفرقه: شامل دعا، عاشورا، ازدواج، مذاهب و...

بعد از این مرحله، نسبت سؤالات پیرامون هر موضوع را به کل سؤالات مطرح شده مشخص و درصدگیری کردیم که نتیجه به شکل دو نمودار ۱ و ۲ قابل نمایش است.

نمودار ۱. نسبت موضوع‌های سؤالات مطرح شده

نمودار ۲. تعداد سؤالات هر موضوع (رنگ آبی) و درصد آن‌ها (رنگ قرمز)

با دقت به نمودارهای داده‌ها کاملاً مشخص شد، سوالات پیرامون مسائل غیرحسی و نامحسوس از لحاظ تعداد ۱۸۰ سؤال بوده و ۳۶ درصد کل سوالات را به خود اختصاص داده است. این مقدار بالاترین تعداد و درصد را نسبت به دیگر مفاهیم نشان می‌دهد و حاکی از نبودن اطلاعات کافی در مورد این مسائل در کتب درسی است.

پیشنهادات

با توجه به نتیجه‌ی به دست آمده و دقت در نوع پرسش‌ها، می‌توان انتظار داشت که در کنار گسترش بی‌شمار اطلاعات رایانه‌ای و ارتباط گسترده‌ی جهانی و پیشرفت‌های فراوان در عرصه‌ی پزشکی و علوم گوناگون، و هم‌چنین گسترش امکانات رفاهی و تفریحی و موفقیت‌های دیگری که در چشم جوانان و نوجوانان جلوه‌ی پررنگی دارد، با ایجاد تحول در عمق بخشیدن به مفاهیم اساسی و ضروری دینی، از جمله امور غیبی و نامحسوس، به جوانان تشنه‌ی حقایق توجه شود. هرچند در زمینه‌ی مفاهیم قرآنی، نهایت دقت به عمل آمده که این نشانگر تسلط مؤلفان بر هدف‌های آموزشی کتاب است، اما خالی از لطف نیست اگر در موارد زیر نیز تأمل شود تا به نتیجه‌ی مطلوب‌تری دست پیدا کنیم:

۱. آیات مطرح شده در کتاب بیش‌تر حالت تکلیف یا به نوعی حالت فرعی دارند و دانش‌آموزان را در قلمروی رفتار و عمل به تحریک وادار نمی‌کنند.
۲. حجم محتوای کتاب با زمان در نظر گرفته شده تناسب ندارد و لازم است زمان آموزش کتاب دوم و سوم بیش‌تر شود.
۳. اختصاص حداقل یک فصل به کتاب یکی از پایه‌های اول تا پیش‌دانشگاهی، دو مورد موضوعات پیرامون قرآن، اعم از شأن نزول آیات و چگونگی گردآوری قرآن ضروری است.
۴. در مقدمه‌ی کتاب بر قرائت تأکید شود تا این کار به دست فراموش سپرده نشود.
۵. با توجه به این که احسان به والدین هم‌ردیف توحید در قرآن به طور مکرر یاد شده، اختصاص بحثی در مورد آن ضروری است.
۶. برای جذب دانش‌آموزان می‌توان از مسائل عرفانی منبعث از قرآن و سنت و نیز معرفی عرفای گذشته و حال بیش‌تر استفاده کرد؛ زیرا بچه‌ها در این سن طالب این گونه مسائل هستند.
۷. ارائه‌ی مطالب مفید و متناسب با واقعیت‌های موجود در جهان در بخش «برای مطالعه» به منظور جذاب‌تر کردن کتاب بسیار مؤثر است و در صورت امکان باید افزایش یابد.
۸. لازم است در مورد مسئله‌ی مهدویت، مسائل موردنیاز آن در کتاب مطرح شود.
۹. بخش مهمی از اهداف کتاب بر تفکر و اندیشه تکیه دارد که دانش‌آموز باید وادار شود به آن‌ها بیندیشد. اما متأسفانه با وجود کتاب‌های [کمک‌درسی] گام‌به‌گام به صورت گسترده در بازار، عملاً دانش‌آموز به خود زحمت اندیشیدن به آن‌ها را نمی‌دهد. بنابراین لازم است در این خصوص نیز تدبیری اندیشیده شود.

* دبیر درس دین و زندگی، استان خوزستان،
شهرستان ایذه، دبیرستان نبوت